

ОБОВ'ЯЗКОВІ АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

MANDATORY ALTERNATIVE METHODS OF RESOLVING DISPUTES UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE AND FOREIGN STATES

Петренко Н.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню досвіду запровадження обов'язкових способів альтернативного вирішення спорів у національному законодавстві та законодавстві іноземних держав, таких як Англія та Уельс, Канада, Італія, Німеччина. Дослідження такого досвіду має важливе значення для подальшого розвитку інституту альтернативного вирішення спорів в Україні. Це дозволить як перейняти позитивний досвід іноземного законодавства так і уникнути помилок, які ними допускалися. Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. внесені зміни до ст. 124 Конституції України. Зокрема, зазначена норма доповнена частиною відповідно до якої законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок врегулювання спору. Відповідні зміни в подальшому були внесені у Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України та Кодекс адміністративного судочинства України. В свою чергу, Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки прийнята Президентом України підтвердила курс держави на запровадження обов'язкового досудового порядку врегулювання спорів. Тобто, в найближчому майбутньому державою буде запроваджена імперативна норма, яка закріпить перелік справ, щодо яких має бути застосовано обов'язкове досудове врегулювання спору у разі виникнення конфлікту перед звернення сторін до суду. Досвід досліджуваних держав демонструє, що інститут альтернативного способу вирішення спорів запроваджувався здебільшого через медіацію. Проте перелік та можливості ADR є значно більшими. В Україні існує досвід претензійного порядку вирішення спорів, звернення до трудових комісій та медіації. Тому досліджуючи перспективу запровадження обов'язкових способів вирішення спорів національний та іноземний досвід має бути враховано для розширення кута зору на даний інститут.

Ключові слова: альтернативне вирішення спорів, медіація, судовий спір, примирення.

The article is devoted to highlighting the experience of introducing mandatory methods of alternative dispute resolution in national legislation and the legislation of foreign countries, such as England and Wales, Canada, Italy, Germany. The study of such experience is important for the further development of the institution of alternative dispute resolution in Ukraine. This will allow both to adopt the positive experience of foreign legislation and to avoid mistakes made by them. The Law of Ukraine "On Amendments to the Constitution of Ukraine (Regarding Justice)" dated June 2, 2016, amended to Art. 124 of the Constitution of Ukraine. In particular, the specified norm is supplemented by a part according to which the law may determine a mandatory pre-trial dispute settlement procedure. Corresponding changes were subsequently made to the Economic Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine and the Code of Administrative Procedure of Ukraine. In turn, the Strategy for the Development of the Justice System and Constitutional Judiciary for 2021–2023, adopted by the President of Ukraine, confirmed the state's course to introduce a mandatory pre-trial dispute settlement procedure. That is, in the near future, the state will introduce a mandatory norm that will fix the list of cases for which mandatory pre-trial settlement of the dispute must be applied in the event of a conflict before the parties go to court. The experience of the studied states shows that the institution of an alternative method of dispute resolution was introduced mostly through mediation. However, the list and possibilities of ADR are much larger. In Ukraine, there is experience in the claims procedure for dispute resolution, appeals to labor commissions, and mediation. Therefore, when exploring the prospect of introducing mandatory dispute resolution methods, national and foreign experience should be taken into account to broaden the perspective of this institution.

Key words: alternative dispute resolution, mediation, litigation, conciliation.

Державами-членами Комітету Міністрів Ради Європи щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах були надані рекомендації № R (86) 12 наступного із урахуванням зростання кількості справ, які направляються на розгляд судів, що може перешкоджати праву кожного на публічний судовий розгляд упродовж розумного терміну, закладене в статті 6.1 Європейської Конвенції про права людини. З цією ціллю можна було би розглянути такі заходи: а) передбачати, разом із відповідними стимулами, процедури примирення до судового провадження або інші способи врегулювання спорів поза рамками судового провадження; б) покласти на суддів, у якості одного з основних завдань, обов'язок сприяти дружньому врегулюванню спорів усіма можливими методами і з усіх дотичних питань, до початку судового провадження у справі чи на будь-якому етапі такого провадження [1].

Запровадження обов'язкового досудового врегулювання спорів є вимогою сьогодення. Военний стан в державі, необхідність завершення судової реформи, період відновлення, який безпосередньо буде стосуватися в тому числі відновлення судових установ та формування нових судових кадрів – все це свідчить на користь необхідності запровадження обов'язкових досудових способів вирішення спорів.

Такий порядок вирішення спорів не є новелою національного законодавства. Зокрема, частиною 2

статті 5 Господарського процесуального кодексу України яка діяла в редакції Закону України «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» від 17.05.2001 № 2413-III було закріплено наступне: «спори, що виникають з договору перевезення, договору про надання послуг зв'язку та договору, заснованому на державному замовленні, можуть бути передані на вирішення арбітражного суду за умови додержання сторонами встановленого для даної категорії спорів порядку їх доарбітражного врегулювання» [2]. При цьому суд повертав позовну заяву і додані до неї документи без розгляду якщо не подано доказів вжиття заходів доарбітражного врегулювання спору у випадках, передбачених кодексом (ст. 63 ГПК України). В редакції, яка діє станом на сьогоднішній день, ГПК України містить норму, закріплену в статті 19 наступного змісту «Сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом» [3]. Тобто імперативну норму, яка діяла протягом достатньо нетривалого часу, було скасовано та станом на сьогоднішній день звернення до альтернативного способу врегулювання спору це право, а не обов'язок.

Досудовий порядок врегулювання спорів також закріплено в трудовому законодавстві. Так, відповідно до ст. 224 Кодексу законів про працю України комісія по трудових спрах є обов'язковим первинним органом по роз-

гляду трудових спорів, що виникають на підприємствах, в установах, організаціях, за винятком спорів, зазначених у статтях 222, 232 цього Кодексу. А статтею 231 зазначеного вище нормативно-правового акту закріплено, що розгляд трудових спорів у судах за заявами працівника чи власника або уповноваженого ним органу відбувається коли вони не згодні з рішенням комісії по трудових спорах підприємства, установи, організації (підрозділу) [4]. Отже, трудове законодавство передбачає обов'язкове звернення до комісії по трудовим спорам за виключенням визначених спорів.

Звернення к досудовому врегулюванню передбачено і нормами земельного законодавства. А саме, частина 3 статті 158 Земельного кодексу України закріплює, що органи місцевого самоврядування вирішують земельні спори у межах території територіальних громад щодо меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян, обмежень у використанні земель та земельних сервітутів, додержання громадянами правил добросусідства, а також спори щодо розмежування меж районів у містах [5]. Зазначена норма закріплює право на звернення до органів місцевого самоврядування з метою вирішення певної категорії земельних спорів. При цьому, частина 2 зазначеної статті містить категорії спорів, які можуть вирішуватися виключно судом. Тобто певні категорії земельних спорів можуть вирішуватися органами місцевого самоврядування без звернення до суду, що відноситься до досудового вирішення спорів. При цьому, в даному випадку це являється правом, а не обов'язком.

Проте питання обов'язковості досудових способів врегулювання спорів в розрізі діючої до 2016 року Конституції України було знято із постановленням Конституційним Судом України рішення у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) № 15-рп/2002 від 9 липня 2002 року. Так, суд дійшов висновку, що право особи (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, юридичної особи) на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежене законом, іншими нормативно-правовими актами. При цьому було зазначено, що обов'язкове досудове врегулювання спорів, яке виключає можливість прийняття позовної заяви до розгляду і здійснення за нею правосуддя, порушує право особи на судовий захист. Обрання певного засобу правового захисту, у тому числі і досудового врегулювання спору, є правом, а не обов'язком особи [6].

Сьогодні ж, законодавець знов повертається до обов'язковості застосування досудових способів врегулювання спорів. Проте, із урахуванням досвіду, який мав раніше. А саме, первинно, через внесення відповідних змін до Основного законодавчого акту щодо можливості закріплення законами спорів, які мають в обов'язковому порядку передаватися для досудового урегулювання перед зверненням до суду. Вподальшому вносяться зміни до процесуального законодавства та серед вимог до позовної заяви закріплюється необхідність зазначити про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися, в тому числі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору. Таким чином, станом на сьогоднішній день мінімальна та загальна нормативно-правова база щодо вжиття заходів досудового врегулювання спору, які мають обов'язковий характер вже існує. Наступним кроком має стати визначення такого переліку спорів.

Деякі з дослідників говорячи про застосування вимоги закріплених п. 6 ч. 2 ст. 162 ГПК України, п. 6 ч. 2 ст. 175 ЦПК України, п. 6 ч. 5 ст. 160 Кодексу адміністративного судочинства України вже звертають увагу, що деякі суди вимагають зазначити при зверненні

з позовною заявою про вжиття заходів досудового врегулювання спору [3; 7]. Безпосередньо, Ю. І. Полюк, досліджуючи право на звернення до суду крізь призму дотримання обов'язкового досудового порядку врегулювання спору аналізує ухвалу Олевського районного суду Житомирської області у справі № 287/21/18-ц справі про розірвання шлюбу та ухвалу Перечинського районного суду Закарпатської області у справі № 304/7/18 про стягнення заборгованості. Так, авторка зазначає, що з аналізу судової практики вбачається, що в позовній заяві позивач зобов'язаний зазначити чи вживав він заходів досудового врегулювання спору чи ні [8, с. 626]. Проте, з таким висновком погодитися не можна. Наведені приклади судових актів це демонстрація надмірного формалізму тлумачення процесуальних норм судом, а не вимога посилатися на застосування чи незастосування заходів досудового врегулювання спору. На користь такого висновку свідчить і те що в зазначених ухвалях було наведено ще ряд недоліків, які виявлені судом у поданій позовній заяві. Наприклад, суд зазначив, що позивачем в обох справах не надано попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які позивач поніс і які очікує понести у зв'язку із розглядом справ. А згідно із частиною 2 статті 134 Цивільного процесуального кодексу України у разі неподання стороною попереднього розрахунку суми судових витрат суд може відмовити їй у відшкодуванні відповідних судових витрат, за винятком суми сплаченого нею судового збору. Таким чином, неподання розрахунку витрат свідчить про відсутність у позивача вимог щодо їх стягнення на свою користь за результатами розгляду справи.

Отже, до прийняття на законодавчому рівні переліку категорій справ відносно яких буде застосування досудового врегулювання, такі засоби вирішення спорів мають виключно добровільний характер та суд не може вимагати інформацію про їх застосування при зверненні до суду.

Обов'язковість досудового врегулювання спорів була також предметом дослідження Європейського суду з прав людини в ракурсі ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (право на справедливий суд). Так, у справі «Росальба Алассіні проти Телеком Італія SpA» (*Rosalba Alassini v. Telecom Italia SpA*) суд розглянув чотири об'єднані заяви щодо реалізації принципу ефективного судового захисту стосовно національного законодавства, згідно з яким спроба досягнення позасудового врегулювання є обов'язковою умовою допустимості в судах позовів щодо певних спорів. Зазначена вимога була введена при імплементації в законодавстві положень Директиви 2002/22/ЄС про універсальні послуги та права користувачів стосовно електронних мереж зв'язку і послуг. Так ЄСПЛ у пункті 67 свого рішення зазначив, що принцип ефективного судового захисту також не виключає національне законодавство, яке передбачає щодо таких спорів попереднє застосування процедури позасудового врегулювання за умови, що ця процедура не призводить до ухвалення рішення, яке є обов'язковим для сторін, що вона не призводить до суттєвої затримки для звернення до суду, що вона зупиняє перебіг строку позовної давності і що вона не тягне за собою витратків – або тягне за собою дуже низькі витрати – для сторін і лише в тому випадку, якщо електронні засоби не є єдиним засобом доступу до процедури врегулювання та можливі заходи у виняткових випадках, коли цього вимагає терміновість ситуації [9].

У справі «Суда проти Чеської Республіки» (*Suda v. the Czech Republic*) суд зазначив, що ця справа не стосувалася ні добровільного арбітражу, ні обов'язкового арбітражу. Проте судом була проаналізована угоди про передачу до арбітражу, укладену третіми особами, а саме компанією, міноритарними акціонерами яким був заявник, і основними акціонерами цієї компанії з точки зору дотримання п. 1 ст. 6 Конвенції по відношенню до заявника. Заявник порушив провадження в звичайних судах,

які встановили, що відповідне положення було укладено правомірно, і оголосили про закриття провадження без ухвалення рішення по суті справи. Таким чином, єдиним вибором, доступним для заявника, було передати справу арбітрам, зазначеним у згаданому пункті, і дочекатися, поки вони винесуть рішення про те, чи мають вони юрисдикцію розглядати справу. Було зрозуміло, що арбітражна процедура в даному випадку не відповідатиме двом фундаментальним вимогам статті 6 § 1, а саме: а) законний суд, оскільки арбітражне застереження надає повноваження приймати рішення арбітрам зі списку обмежених судів, товариство з відповідальністю, яке не було арбітражним судом, створеним законом – і б) публічне слухання – оскільки арбітражна процедура не була б публічною, і заявник жодним чином не відмовився від свого права на публічне слухання [10]. Тобто той факт, що безпосередньо заявник в зазначеній справі не укладав арбітражну угоду були порушенням його права на справедливий суд.

Таким чином, із наведених справ, в яких ЄСПЛ сформував власний підхід до застосування досудових способів врегулювання спорів в межах реалізації права особи на справедливий розгляд справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, можна виокремити загальні принципи, в межах яких обов'язкове досудове вирішення певних категорій конфліктів не буде суперечити гарантованому на національному та міжнародному рівні доступу до правосуддя.

Зокрема, можна виділити наступні загальні засади обов'язкових досудових способів врегулювання спорів, які не суперечать стандартам Європейського суду з прав людини:

- рішення прийняті сторонами при досудовому вирішенні не носять обов'язкового характеру для них. В даному випадку мається на увазі, що держава не забезпечує їх примусове виконання, як судових рішень та не передбачає кримінальну відповідальність за невиконання рішення. Тобто, в ході застосування альтернативних способів вирішення спорів сторони мають діяти такого рішення у виконанні якого вони будуть зацікавлені самі. В наведеному і є ефективність таких способів.

- відсутність затримки для звернення до суду. Тобто досудове врегулювання, яке застосовується сторонами не має бути занадто тривалим, що зможе призвести до обмеження можливості сторін звернутися до суду. До того ж, сторони не мають застосовувати звернення до такого вирішення конфлікту з метою штучного затягування спору. Із останнього, в свою чергу, випливає наступний принцип.

- звернення до досудових способів врегулювання спорів має зупинити перебіг строку позовної давності. В чинному українському законодавстві така підстава зупинення перебігу строку позовної давності не передбачена. Проте у випадку реалізації стратегії реформування правосуддя такі зміни мають бути внесені. Це гарантує сторонам у разі недосягнення згоди, реалізувати своє право на звернення за судовим захистом.

- обов'язкові досудові способи вирішення спорів мають бути доступними для сторін з фінансової точки зору. Можна припустити, що ще може стати найбільшим викликом, який постане перед державою при запровадженні обов'язкового досудового врегулювання спорів. З даними викликами можна буде впоратися через систему безоплатної правової допомоги, яка є достатньо розгалуженою. А також через популяризацію таких процедур та надання особам розуміння що судові витрати, до яких відноситься судовий збір, правнича допомога, витрати на проведення експертиз та інше у сукупності будуть становити значно більшу суму ніж затрати на вирішення конфлікту шляхом який є альтернативний суду.

I. А. Балюк досліджуючи досудовий спосіб вирішення спорів зазначив, що залежно від економічного

стану держави та господарських відносин можливість та обов'язковість застосування такого способу поступово змінювалася від абсолютної імперативної вимоги дотримання до остаточної відмови від неї [11, с. 174]. При цьому він виокремив п'ять етапів розвитку досліджуваного інституту в господарських відносинах. А саме, починаючи з імперативного положення щодо застосування досудового врегулювання, закінчуючи повною добровільністю та в подальшому п'ятим (сучасним) етапом, який передбачає повернення до обов'язкового досудового врегулювання. Попри те, що I. А. Балюк виступає за впровадження обов'язкових досудових способів, однак він обмежується дослідженням виключно претензійного порядку вирішення конфлікту. Останнє в свою чергу значно обмежує як сторін, так і подальші можливі позитивні результати, яких можуть досягти сторони.

Якщо досліджувати досвід зарубіжних країн, то наприклад, в Англії та Уельсі діє Практичне керівництво – попередня поведінка та протоколи (Practice Direction on Pre-action Conduct), яке є невід'ємною частиною Цивільного процесуального кодексу. Так, у пункті 8 наведеного Керівництва зазначається, що судовий процес має бути останнім засобом. У рамках відповідного протоколу про попередні дії або це Практичне керівництво сторони повинні розглянути питання про те, чи можуть переговори або будь-яка інша форма ADR дозволити їм врегулювати свій спір без порушення провадження [12]. Однак це не є прикладом обов'язкового досудового врегулювання спору в Англії та Уельсі. Проте таке Практичне керівництво максимально спонукає сторін звертатися до ADR. Зокрема, на користь цього свідчить наявне у суду право вимагати від сторін надання доказів, що була спроба застосування альтернативного вирішення спору. А мовчання сторони у відповідь на запрошення до участі або відмову від участі в ADR може вважатися судом необґрунтованим і може призвести до того, що суд застосує до цієї сторони санкції у формі сплатити додаткових судових витрат (п. 11 Практичного керівництва – попередня поведінка та протоколи) [13]. При цьому, досліджуване керівництво містить перелік категорій справ, до яких воно застосовується. Тобто, суд по зазначеним справам очікує, що сторони при наявності конфлікту самостійно його улагодять, шляхом досудового врегулювання. А звернення до суду, в свою чергу, буде крайньою мірою.

Стосовно обов'язкового досудового врегулювання, то в Англії та Уельсі передбачена обов'язкова інформаційна зустріч з медіації та оцінювання (Mediation Information and Assessment Meetings) у справах щодо дітей і фінансів після розлучення [14, с. 17]. Очікувалося, що інформаційна зустріч будуть дуже популярні серед потенційних учасників судового процесу, але це не так. Тим не менше ніж 6 з 10 пар просто ігнорують обов'язок відвідати таку зустріч і йдуть до суду одразу. З моменту введення в дію даної процедури кількість справ, у яких проводяться інформаційна зустріч зменшилася на 60% [13, с. 19].

Цивільний процесуальний кодекс Канади в редакції від 06.07.2023 року має окрему главу присвячену обов'язковій медіації. Так пункт (підправило) 24.1.01 правила 24.1 (Mandatory mediation) закріплює, що Це правило передбачає обов'язкове посередництво в конкретних випадках, щоб зменшити витрати та затримки в судовому розгляді та сприяти ранньому та справедливому вирішенню спорів [14]. При цьому, зазначений нормативно-правовий акт містить не перелік справ, в яких медіація я обов'язковою, а навпаки – посилається на справи в яких сторони не мають звертатися до медіації перед поданням позову до суду. Так, підправило 24.1.01 не застосовується, до спорів, які були предметом посередництва відповідно до Закону про страхування, якщо медіація була проведена менше ніж за рік до подання позову; спорів включених до Комерційного списку Торонто (складні комерційні кейси);

справ пов'язаних з іпотечними договорами; спорів, які витікають із Закону про будівництво (окрім довірчого управління) та справ, які розглядаються у відповідності до Закону про банкрутство та неспроможність. Зростає підтримка альтернативного розгляду спорів і розвивається консенсус щодо того, що традиційний баланс, досягнутий широкими досудовими процесами та звичайним судовим розглядом, більше не відображає сучасну реальність і потребує переосмислення.

При цьому підтримка ADR в Канаді відбувалася в тому числі зі сторони найвищих судових ланок. Так у справі *Hryniak v. Mauldin*, рішення по якій поставлено 23.01.2014 року, суд аналізуючи розгляд справи у спрощеному порядку зазначив наступне: належний баланс вимагає спрощених і пропорційних процедур судового розгляду та впливає на роль адвокатів і суддів. Цей баланс має визнавати, що процес може бути чесним і справедливим, без витрат і затримок судового розгляду, і що альтернативні моделі судового розгляду є не менш легітимними, ніж звичайний судовий розгляд (п. 27 рішення). При цьому суд наголосив, що це вимагає зміни культури. Основна мета залишається незмінною: справедливий процес, який призводить до справедливого вирішення спорів [15].

В Італії відповідно до Закону № 261/1892 передбачено, що суддя «для досягнення примирення може викликати одну сторону в суд для приватного слухання» [16, с. 69–70].

Giovanni Matteucci зазначає, що саме тому примирення/медіація належить до італійської судової культури [16, с. 69–70]. Наведене підтверджується Резолюцією Європейського парламенту від 12 вересня 2017 року про імплементацію Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про певні аспекти медіації в цивільних і комерційних справах («Директива про медіацію») в якій відмічається, що Італія використовує медіацію в шість разів частіше ніж решта Європи [17].

В свою чергу в Італії на відміну від Канади визначено список справ для яких є застосування медіації обов'язковим. А на відміну від Англії та Уельсу цей перелік є значно ширшим та включає не тільки сімейні справи. Так, до таких спорів віднесено: питання в сфері оренди; конфлікти в об'єднанні співвласників багатоквартирних будинків; щодо спільної власності на землю; щодо речових прав (власність); спадкові справи; справи стосовно сімейних договорів; спори в сфері страхування, банківських та фінансових контрактах; суперечки між сусідами; стосовно збитків, що виникають внаслідок медичної відповідальності та справи про наклеп через пресу чи інші засоби реклами.

Кодекс поведінки італійських юристів затверджений Національною радою адвокатів при Міністерстві юстиції від 31.01.2014 р. передбачає обов'язок адвоката чітко та письмово повідомити сторону, якій надається допо-

мога про можливість скористатися передбаченою законом медіацією та надати інформацію також про передбачені законом альтернативні суду способи вирішення спору (пункт 27.3) [18].

Закон про введення Цивільного процесуального кодексу Німеччини надав право кожній землі (штату) самостійно визначати питання обов'язковості чи добровільності застосування примирних процедур. Так у пункті 1 параграфу 15а зазначеного вище закону закріплено, що законом штату може бути визначено, що подання позову є допустимим лише після спроби врегулювати спір мирним шляхом органом примирення, створеним або визнаним державною адміністрацією юстиції [19]. При цьому параграф містить перелік спорів до яких бажано застосовувати альтернативні способи їх врегулювання та які не можуть таким чином вирішуватися. Наприклад, позови ціна яких не перевищує 750 євро, суперечки між сусідами, наклеп, який не стався через засоби масової інформації рекомендовано передавати до органу примирення.

Різні німецькі землі справді експериментували з обов'язковим попереднім ADR, особливо в судових процесах за малозначними позовами. Серед них Баварія, Бранденбург, Гессен, Саар, Шлезвіг-Гольштейн, Північний Рейн-Вестфалія, Нижня Саксонія, Саксонія-Ангальт і Баден-Вюртемберг. Більшість експериментів не увінчалися успіхом, і законодавство на цю тему було змінено або скасовано. Супротив щодо запровадження обов'язкового попереднього ADR у Німеччині була значною, і вчинилися чисельні спроби обійти цю вимогу [13, с. 16].

Отже, досліджуючи світовий досвід можна зазначити, що запровадження альтернативних способів вирішення спорів має тривалу історію, а кожна держава має власний шлях розвитку цього інституту. Говорячи про обов'язкові ADR, то вбачається що держави йдуть двома шляхами або визначенням переліку справ, передаваних яких на вирішення суду можливе лише після застосування альтернативного способу вирішення спору, або ж закріпленням категорій справ, до яких застосування ADR не є обов'язковим, а всі інші спори, за їх виключенням, мають спершу проходити процедуру примирення. В останньому випадку, суду може бути надано право скасовувати обов'язкову процедуру застосування альтернативного врегулювання спору щодо конкретної справи, тим самим дозволивши відразу передати справу на розгляд суду.

Окрім того, необхідно вирізняти обов'язковість досудових способів врегулювання спору, яка встановлена законом та обов'язковість, як результат досягнутої згоди між сторонами. В останньому випадку, виключно сторони можуть погодити обов'язкове звернення до альтернативного способу вирішення спору до звернення до суду та вид такої альтернативи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рекомендація № R (86) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах від 16 вересня 1986 року. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 284–287.
2. Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України: Закон України від 17.05.2001 № 2413-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2413-14/ed20050331#Text>. (дата звернення: 20.11.2023).
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України 06.11.1991 № 1798-XII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed20230618#n1631>. (дата звернення: 20.11.2023).
4. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n1226>. (дата звернення: 20.11.2023).
5. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.200 № 2768-II. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/ed20230622#n1574>. (дата звернення: 20.11.2023).
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) №15-рп/2002 від 9 липня 2002 року. Справа № 1-2/2002. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02>. (дата звернення: 20.11.2023).
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6956> (дата звернення: 20.11.2023); Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 20.11.2023).

8. Полюк Ю.І. Дотримання обов'язкового досудового порядку врегулювання спору – обов'язкова умова при реалізації права на звернення до суду. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 624–627.
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Росальба Аласіні проти Телеком Італія SpA, Філомена Каліфано проти Wind SpA, Лючія Анна Джорджа Яконо проти Телеком Італія SpA і Multiservice Srl проти Телеком Італія SpA.» (Rosalba Alassini v. Telecom Italia SpA, Filomena Califano v. Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono v. Telecom Italia SpA and Multiservice Srl v. Telecom Italia SpA), від 18 березня 2010 р., справа № C-317/08–C-320/08 // База даних «Euro Lex» URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1427473322288&uri=CELEX:62008CJ0317> (дата звернення: 20.11.2023).
10. Suda v. the Czech Republic (Application no. 1643/06): Judgment, 28 October 2010. The European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-764> (дата звернення: 20.11.2023).
11. Балюк І. А. Досудове врегулювання господарського спору: обов'язок чи право. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*, 2018. № 2 (16). С. 172–185.
12. Practice Direction on Pre-action Conduct URL: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_preaction_conduct#8.1 (дата звернення: 20.11.2023).
13. CH van Rhee Mandatory Mediation before Litigation in Civil and Commercial Matters: A European Perspective. *Access to Justice in Eastern Europe*, 2021 № 4(12). P. 7–24 DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE18-4.4-a000082>.
14. Rules of Civil Procedure URL: <https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194#BK195>. (дата звернення: 20.11.2023).
15. Supreme Court of Canada Judgments in the case Hryniak v. Mauldin from 23.01.2014 URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/13427/index.do>. (дата звернення: 20.11.2023).
16. Giovanni Matteucci Mediation and judiciary in Italy 2019. *APMJ Asia Pacific Mediation Journal*, 2019. № 2. 65–95 URL: <http://mediate.or.kr/base/data/APMJ.php>. (дата звернення: 20.11.2023).
17. European Parliament resolution on the implementation of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters (the 'Mediation Directive') (2016/2066(INI)) of 12 September 2017 URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2018.337.01.0002.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2018%3A337%3AFULL. (дата звернення: 20.11.2023).
18. Code of Conduct for Italian Lawyer Approved by the National Bar Council from 31.01.2014 URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/National_Regulations/DEON_National_CoC/EN_Italy_Code_of_Conduct_for_Italian_Lawyers.pdf. (дата звернення: 20.11.2023).
19. Gesetz, betreffend die Einführung der Zivilprozeßordnung 30.01.1877. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpoeg/BJNR002440877.html>. (дата звернення: 20.11.2023).